

Jan Kopiec

"Katalog mikrofilmów najstarszych ksiąg metrykalnych z terenu diecezji częstochowskiej", Władysław Piotr Właźlak, Kraków 2008 : [recenzja]

Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego 1, 151-154

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Władysław Piotr Wlazlak, *Katalog mikrofilmów najstarszych ksiąg metrykalnych z terenu diecezji częstochowskiej, Kraków 2008, ss. 447*

Każdy historyk ma świadomość niezwyklej wartości ksiąg metrykalnych, prowadzonych przez poszczególne parafie i rejestrujących ochrzczonych, zawierających małżeństwa i zmarłych. To ważne osiągnięcie Soboru Trydenckiego (1545 - 1563), chociaż znane są - wprawdzie nieliczne - wcześniejsze jeszcze dokonania w tym względzie. Ich przydatność do wszechstronnych badań demograficznych, kościelnych, społecznych, liturgicznych, kulturoznawczych i in. jest dziś powszechnie doceniana. Podstawowymi ich walorami badawczymi są informacje o konkretnych osobach w poszczególnych miejscowościach i parafiach, nadto są to całe serie dokumentacji, a nie tylko pojedyncze, jednorazowe dane. Dlatego od dawna stanowią ważne źródło historyczne, a ostatnimi czasy przeważają zainteresowania genealogiczne, które zasadniczo mogą zostać uwieńczone powodzeniem niemal wyłącznie na podstawie tych właśnie dokumentów metrykalnych. W tym świetle wszyscy rozumiemy, jak każda informacja o zasobach ksiąg metrykalnych, gdzie i w jaki sposób możemy do nich dotrzeć, jest przydatna i pomocna. Z tego więc względu z najwyższą uwagą należy odnotować niniejszy katalog zmikrofilmowanych ksiąg metrykalnych z terenu obecnej diecezji częstochowskiej, opracowany przez aktualnego dyrektora Archiwum Archidiecezjalnego w Częstochowie. Dzięki zmikrofilmowaniu, a jeszcze w planach Autor niniejszego *Katalogu...* ma przetworzenie mikrofilmów na nośnik elektroniczny, ratuje się przed zniszczeniem oryginały metryk, liczących nierzadko kilka wieków.

Na treść omawianej publikacji składają się: krótkie *Wprowadzenie* (s. 3 - 5), właściwy *Katalog mikrofilmów* (s. 7 - 478), *Indeks rzeczowy* (s. 479 - 483) oraz *Summary* (s. 485). Widać więc, że niemal cała zawartość publikacji wyczerpana została przez informacje o łącznie 2944 zmikrofilmowanych księgach ze 113 parafii. Zostały one opracowane niezwykle starannie według jednolitego kwestionariusza: dokładny tytuł każdej księgi w oryginale (w językach łacińskim, polskim lub rosyjskim), datowanie jej zawartości przy pomocy skrajnych dat wpisów, określenie fizycznej postaci: rękopis,

wymiary, ilość stron, oraz bardzo przydatne określenie miejsca przechowywania oryginałów: Archiwum Archidiecezjalne w Częstochowie lub parafia – zawsze z aktualną sygnaturą; zwieńczeniem informacji katalogowej jest wskazanie sygnatury mikrofilmu poszczególnych ksiąg, by móc od razu uzyskać kompetentną wiedzę o konkretnej księdze. Bardzo starannie zestawione informacje, jednorodne w swej zawartości, stanowią niezwykle ważne osiągnięcie naukowe, a ich walor podnosi starannie przeprowadzona korekta, bowiem błędów literowych znaleźć można najwyżej kilka.

Zresztą należy w tym miejscu podnieść, że diecezja częstochowska, zarówno ta starsza, w swych granicach z 1925 r., jak i zreorganizowana w 1992 r., miała szczęście do swych archiwistów, zatroskanych chęcią utrwalenia tego, co pozostało z dawnych wieków w zakresie ksiąg metrykalnych. Już w latach 1978 - 1981 ks. Jan Związek na łamach półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, wydawanego przez Katolicki Uniwersytet Lubelski, opublikował niezwykle ważne *Inwentarz łacińskich ksiąg metrykalnych Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie* (t. 37: 1978 s. 175 - 220; t. 38: 1979 s. 37 - 72; t. 39: 1979 s. 5 - 40; t. 40: 1980 s. 289 - 328; t. 41: 1980 s. 53 - 90 – jako nadbitka całość posiada 196 stron). O tyle to ważna pozycja, że wprowadzała w obieg naukowy całościową wiedzę o zasobie ksiąg metrykalnych w zbiorach Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie, które zaczął bezpośrednio po II wojnie gromadzić wielce zasłużony archiwista ks. W. Patykiewicz. Całość *Inwentarza...* opracowanego przez ks. J. Związka została poprzedzona wyczerpującym wprowadzeniem (t. 37, s. 177 - 191), wyjaśniającym podstawowe wiadomości o księgach metrykalnych, o zasięgu terytorialnym niniejszego zbioru, o najstarszych tego rodzaju zabytkach w zbiorach częstochowskich – najstarsze pochodzą z Kłobucka z 1581 r., o procesie zbierania tych ksiąg z parafii na jedno miejsce, wreszcie charakterystykę ksiąg, ich liczbę, kryteria metodologiczne ich porządkowania w Archiwum oraz zasady opisu każdej z ksiąg, łącząc z uwagami o oprawkach, stanie zachowania oraz niezbędnych dodatkowych informacjach w nich zawartych (podpisy wizytujących dziekanów, pieczęcie, zestawienia liczbowe itp.).

Po latach, uwzględniając coraz lepsze możliwości techniczne, zwłaszcza pożyteczne mikrofilmowanie poszczególnych ksiąg, ks. Władysław P. Właźlak w 2002 r. zdecydował się na opublikowanie *Katalogu mikrofilmów ksiąg metrykalnych Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej* (Częstochowa 2002, ss. 255), zawierającego informacje o 1208 zmikrofilmowanych księgach metrykalnych. Wreszcie tenże Autor, przynaglany chęcią całościowego ogarnięcia tych zasobów, a więc z uwzględnieniem jeszcze dodatkowo zbiorów przechowywanych w 25 parafiach, wydał obecnie omawianą tutaj wersję *Katalogu...*, informującego o blisko 3000 księgach. Należy więc w tym miejscu wyrazić tym bardziej należną wdzięczność za podjęcie się takiego trudu.

Swój katalog zmikrofilmowanych ksiąg ks. W. P. Właźlak poprzedził krótkim wprowadzeniem, poruszającym zasadniczo tylko czysto formalne zasady opracowywania poszczególnych opisów. Po zapoznaniu się z tymi uwagami, a zwłaszcza po wnikliwym przeglądnięciu całości zestawionych informacji o księgach metrykalnych, nasuwa się jednakże prośba do Autora, by ewentualnie w drugim wydaniu zdecydował się na zamieszczenie szerszych uwag wstępnych. Podpowiedzieć można kilka spraw.

Nie każdy z Czytelników czy potencjalnych użytkowników tych zbiorów będzie mógł się wcześniej przygotować do ich eksplorowania przez zapoznanie się z wieloma publikacjami, rozproszonymi w specjalistycznych pismach. Wprowadzenie więc o księgach metrykalnych, najbardziej związane, z wykazem najważniejszych bibliografii – chociażby tylko dotychczasowego piśmiennictwa naukowego w j. polskim – byłoby bardzo pożyteczne.

Także przydatne byłoby związane i precyzyjne wprowadzenie historyczne do dziejów obecnego terytorium diecezji częstochowskiej, która – powtórzmy to – powołana została dopiero w 1925 r., a przez poprzednie wieki jej parafie wchodziły w skład różnych biskupstw: archidiecezji gnieźnieńskiej, diecezji krakowskiej, nawet jedna parafia do wrocławskiej (Starokrzepice), potem następowały zmiany w następstwie rozbiorów, przydzielając niektóre parafie do diecezji kujawsko - kaliskiej czyli włocławskiej, czy kieleckiej. Krótkie opracowanie tego tematu nie sprawiłoby trudności Autorowi, skoro sam opublikował już artykuł *Z dziejów przynależności państwowej i kościelnej terytorium diecezji częstochowskiej* („Zeszyt Naukowy Wydziału Administracyjno-Prawnego Akademii Polonijnej w Częstochowie”, z. 1/2001) i mógłby go włączyć do tych wstępnych rozważań. Z tego treściowego postulatu niezbędnego wprowadzenia do *Katalogu...* rodzi się kolejna propozycja, by przy nazwach parafii podać datę lub przynajmniej wiek jej powstania i przynależność diecezjalną do r. 1925, a także ewentualnie po 1992 r., bowiem niektóre z uwzględnionych parafii należą dziś do diecezji sosnowieckiej. To oczywiście dla wypuklenia formalnego kształtu całego *Katalogu...* W ten też sposób bardzo klarownie można będzie zauważyć, jaka część dokumentacji metrykalnej została zachowana do dnia dzisiejszego w świetle stanu omówionych ksiąg. Jeżeli jeszcze zmierzać tym tropem, to jednym zdaniem należałoby zaznaczyć, dlaczego *Katalog...* uwzględnia tylko 113 parafii, skoro dzisiejsza archidiecezja częstochowska liczy nieco ponad 300 parafii – domyślamy się, że objęte zostały tylko te parafie, które powstały za pewnością przed 1925 r., ale należałoby to zdecydowanie wyartykułować. Tym też sposobem wyraźniej ukaże się poprawność tytułu publikacji, traktującej o **najstarszych**¹ księgach.

Ważną informacją wypływającą z tego właśnie ustawienia metodologicznego o księgach metrykalnych powinna być kolejna uwaga o uwzględnieniu w niniejszej publikacji zróżnicowanych rodzajów interesujących nas ksiąg. Mam na myśli zamieszczone – obok ksiąg parafialnych – dość liczne metryki proveniencji cywilnej, czyli państwowego urzędu stanu cywilnego, zwłaszcza z XIX w., a więc okresu rozbiorowego. To przecież inny gatunek tych rejestrów, niezwykle przydatny i potrzebny, chociaż funkcjonujący jakby na innym torze ówczesnego życia kościelnego i społecznego. I jak się znalazły w zbiorach kościelnego Archiwum Archidiecezjalnego? Podobnie by się przydała jednozdaniowa uwaga o uwzględnieniu przechowywanych w zbiorach zmikrofilmowanych raptularzy (np. z parafii Rozprza, nr 2432: *Raptularz urodzonych, zaślubionych i zmarłych ... 1904 - 1906*), czy zestawień (np. z parafii Żarki, nr 2891 - 2893, 2895: *Zestawienie zawartych w parafii żareckiej katolickich małżeństw dokonane na podstawie metryk...itd.*), które wprost księgami metrykalnymi nie są, lecz już ich opracowaniem – oczywiście, bardzo przydatnym. Jestem przekonany, że dołączenie na

¹ Pogrubienie czcionki pochodzi od Autora tekstu (przyp. red.).

końcu publikacji takiej konkordancji owych różnych rodzajów ksiąg nie sprawiłoby większego problemu znawcy tych materiałów.

Poczyliem nieco uwag z punktu widzenia recenzenta wyłącznie w odniesieniu do ewentualnego poszerzonego *Wprowadzenia*. Dając kilka propozycji liczę na istotne ułatwienia, które kompetentnie z metodologicznego punktu widzenia umożliwić powinny nawet nie przygotowanemu badaczowi poruszanie się po tym konkretnym zbiorze i jego zawartości. I o to chyba chodziłoby w zaprezentowaniu tej ze wszech miar potrzebnej publikacji. Należałoby życzyć innym diecezjom w Polsce, by zdecydowały się na równie użyteczne dzieło. W całości nauka kościelna w Polsce otrzymałaby bardzo korzystny przewodnik po komplecie swych zbiorów metrykalnych.

Ks. Jan Kopiec

(Katedra Historii Kościoła i Patrologii
Uniwersytetu Opolskiego)

Priest Władysław Piotr Wlazlak, *The Microfilm Catalogue of the Oldest Birth, Marriage and Death Record Books from the Area of Czestochowa Diocese, Krakow* 2008, pp. 447.

The subject matter of this review is a catalogue of microfilms containing the oldest birth, marriage and death record books preserved in the area of the current Czestochowa archdiocese, scientifically described by the director of the Archdiocese Archive in Czestochowa. It contains information about 2944 microfilmed books from 113 parishes. Each copy was thoroughly described according to a uniform questionnaire: an exact title of each book in its original language (Latin, Polish or Russian), its dating, its measurements, the number of pages and a very useful specification of its storage place with the current reference number of each book's microfilm. However, several postulates to widen the content matter of the Introduction could be raised in order to facilitate the reader's orientation in the catalogue.